

REEDICE ARCHIVNÍCH NAHRÁVEK: DETEKTIVNÍ PRÁCE I VYJÍŽDKA STROJEM ČASU

Petr Dorůžka

Reedice archivních nahrávek, to zní jako snadná a snad i mechanická práce pro laika, alespoň v mainstreamu. Situace se dramaticky změní, když mainstream opustíme. V následujícím textu tedy neřešíme, dejme tomu, historické nahrávky Pink Floyd z roku 1966, ale hudbu z okrajové kulturní oblasti, k níž často chybí základní dokumentace. Tento druh reedic vyžaduje nejen mravenčí úsilí, ale často nutí vydavatele pohybovat se na hranici ověřených faktů a kvalifikovaného odhadu. Rizika jsou vyvážena přínosem. Nahrávky mají vedle hudebního obsahu i přidanou hodnotu. Každá z nich vypráví historický příběh.

Zabíjí stará hudba novou hudbu?

Zájem o staré nahrávky motivuje fakt, že ubývá nových podnětů. Což není tak znatelné na horizontu jedné dekády, ale je snadno viditelné v mezigeneračním srovnání. Šedesátá léta a generace umělců jako Bob Dylan, Beatles, Eric Clapton představovaly kulminaci originální tvorby, která oslovila široké publikum. Pop – alespoň zčásti – mohl být i hudbou kvalitní. Z historického pohledu se jednalo nejen o „zlatou éru“, ale též anomálii a s každou následující dekadou je propojení popularity s originalitou obtížnější. Vývoj detailně rozebírá americký hudební kritik Ted Gioia v článku *Is Old Music Killing New Music?* (Gioia 2022a, 2022b). Situaci analyzuje na obchodní a dlouhodobé bázi, tedy nikoli podle okamžitého prodeje, ale na základě prodejní ceny autorských katalogů jednotlivých umělců. Gioia píše: „*Nežádánější katalogy písní jsou od hudebníků ve věku sedmdesát až osmdesát let (Bob Dylan, Paul Simon, Bruce Springsteen atd.), anebo těch, co jsou už po smrti (David Bowie, James Brown atd.). [...] Velké nahrávací*

společnosti, Universal Music, Sony Music, Warner Music a další, skupují vydavatelské katalogy – investují tedy obrovské částky do starých skladeb.“ To jsou ovšem prostředky, které by za časů Led Zeppelin byly investovány do nových umělců. Změnil se tedy obchodní mechanismus, který přirozenou podporu nových talentů, kdysi běžnou, v současnosti blokuje. Gioia pokračuje: „Nežhavější technologií v hudbě je formát, který je starý více než sedmdesát let, vinylové LP. Nic nenasvědčuje tomu, že by nahrávací společnosti investovaly do novější, lepší alternativy – protože i zde je staré vnímáno jako lepší než nové.“

Nejedná se o okrajový jev, informovala o tom i česká mainstreamová media. *Deník.cz* v lednu 2021 píše: „*Bob Dylan v prosinci prodal práva na užití svých skladeb za 300 milionů dolarů. V rychlém sledu jej pak následovala plejáda dalších hvězd hudebního nebe.*“ (Šulc 2021) Krátkodobou příčinou byla pandemie a ztráta příjmů z koncertů. Dlouhodobou příčinou je streaming, tedy platformy jako Spotify, permanentně kritizované ze strany umělců za nízké honoráře, a především to, že streaming drasticky snižuje prodej hudebních nosičů a tím i běžné příjmy hudebníků. Což je další změna obchodního mechanismu, která jde proti hudebníkům a oslabuje příliv nových talentů.

Ve srovnání s mainstreamem představují archivní nahrávky záležitost okrajovou a specializovanou, nicméně na současné hudební scéně jsou to právě okrajové oblasti a nikoli mainstream, které nabízejí umělecké podněty. Svoji roli tu sehrál i čtyři dekády trvající fenomén world music, kdy se do popředí dostávají styly z Afriky, Asie i dalších kultur. Západní festivaly objíždí současná generace umělců z neanglofonního světa a publikum si klade otázky: Co bylo před tím? Kde najdeme ty staré africké kapely? Vakuum v nabídce zaplnila celá řada vydavatelů. Řada z nich vznikla v průběhu posledních dvou dekad.

Detektivní práce v archivech

Američan Ian Nagoski založil v Baltimoru roku 2009 vydavatelství Canary Records, které se zaměřuje na archivy Blízkého východu i na hudbu přistěhovaleckých menšin v New Yorku (Khalilov

Ian Nagoski

30 December 2023 · 🌐

History has taught me two things about speculating about records:

- 1) If I make guesses, I will probably be wrong and look foolish. And:
- 2) If I don't make guesses, I'll never figure anything out (or be corrected by someone who figures it out.)

So, with that in mind, here's this puzzler that I just posted.

The performers aren't credited on this folk standard, but they were clearly the accompanists of the Lebanese-born singer and dancer Jamili Matouk for a session in the 1950s for the Alamphon label in Brooklyn. (The flip side is "Raks Jamili," where one can hear her make a couple declamations. And the surrounding catalog numbers are her discs.)

[nedat.]; Tănăsescu 2015).¹ Jeho krédem je mapovat vliv imigrantů na americkou kulturu. Dnes toho už hodně víme o vlivu židovských přistěhovalců, díky nimž došlo ve Spojených státech amerických k revivalu klezmerbandů, který později zasáhl i Evropu. Co ale hráli imigranti z Řecka či z Arménie? Řecká menšina v New Yorku byla natolik významná, že na koncertní sňůry tam vyjížděli řečtí umělci z Evropy. Mnozí z nich v New Yorku nahrávali, archivní dokumentace je ale často neúplná či matoucí. Nagoski poskytuje zajímavý návod, jak věc řeší, když informace zkrátka chybí. Ve svém postu na Facebooku 30. prosince 2023 (viz ilustrace nahoře) píše: „*Historie mě naučila dvě věci o spekulacích v oblasti nahrávek: 1) Když budu hádat, možná se budu mýlit a budu vypadat hloupě. 2) Když nebudu hádat, nikdy na nic nepřijdu (nebo mě neopraví někdo, kdo na to přijde.) S vědomím téhle skutečnosti nabízím následující hlavolam.*

Umělci v dokumentaci uvedeni nejsou, ale na nahrávce pořázené v 50. letech pro label Alamphon v Brooklynu se zpěvačkou a tanečnicí Jamili Matouk, narozenou v Libanonu, doprovodné nástroje slyšíme. V té době bylo v USA k dispozici jen málo tak dobrých, v arabském stylu hrajících houslistů. Nejpravděpodobněji to bude Hakki Obadia narozený v Bagdádu, klasicky školený židovský hráč, který se v roce 1953 přestěhoval do Brooklynu

1. „Ian Nagoski.“ *Cafe Oto* [online] [cit. 1. 8. 2024]. Dostupné z: <<https://www.cafeoto.co.uk/artists/ian-nagoski/>>.

a žil tam s výjimkou výletu do Tel Avivu za rodinou v roce 1956. Fungoval jako produkční, aranžér, houslista a hudební hybatel. Moje domněnka pramení z toho, že na nahrávce je basa. Na žádných arabských nahrávkách v USA basa není, a to až do roku 1957, kdy se objevily nahrávky libanonského zpěváka Mohammeda El Bakkra, jehož do Spojených států přivezl zmíněný Hakki Obadia. Doprovázel ho jazzový basista narozený v Brooklynu Ahmed Abdul Malik (v té době hrál s Randym Westonem a Theloniousem Monkem) plus Obadia a nezdokumentovaný výkvět z brooklynské arabské scény. Víme přesně, že v březnu 1957 se Jamili Matouk přestěhovala na Floridu. A víme, že varianta tohoto disku (s jinou B-stranou) byla vydána také jako singl s 45 otáčkami, což by tedy potvrdzovalo datum vydání z konce 50. let. Takže potvrzuje některý z těchto odhadů, že disk je datován od prosince 1956 do února 1957? Nevím. Nejspíš si to všechno jen vymyslím a jsem totálně vedle. Ale někde začít musíš.“ (Nagoski 2023)

Příklad, jak to funguje v praxi, vidíme na stránce serveru Discogs.com: Kredit pro violoncello pro skladbu č. 3 je uveden jako „pravděpodobný“ (“likely”); klarinetový kredit pro skladbu č. 11 či kredit pro housle pro skladbu 12 také.²

Dust-to-Digital, čítanka z historie world music

K nejobsáhlejším archivním kompilacím patří komplet *Excavated Shellac: An Alternate History of the World's Music*. Vydavatelem je v roce 1999 založený americký label Dust-to-Digital,³ který – jak napovídá jeho jméno – artefakty zapadlé v prachu převádí do digitální formy. Alba vydává od roku 2003. Právě u téhle značky vydal výše zmíněný Ian Nagoski svoji první kompilaci, šest let před tím, než založil Canary Records. Kolekce *An Alternate History of the World's Music* obsahuje celkem sto skladeb z celého světa pořizovaných od roku 1907 do roku 1967, což je v hudební historii

2. „Canary Records.“ *Discogs* [online] [cit. 1. 8. 2024]. Dostupné z: <<https://www.discogs.com/label/161370-Canary-Records?page=1>>.

3. „Excavated Shellac: An Alternate History of the World's Music.“ *Bandcamp* [online] 13. 12. 2020 [cit. 1. 8. 2024]. Dostupné z: <<https://dusttodigital.bandcamp.com/album/excavated-shellac-an-alternate-history-of-the-worlds-music>>.

Excavated Shellac: An Alternate History of the World's Music. Dust-to-Digital 2020

bod zlomu, hranice jedné éry. Právě tehdy vyšlo první album Pink Floyd *The Piper at the Gates of Dawn*, Beatles vydávají *Seržanta Peppera (Sgt. Pepper)*, v tomto roce či v letech těsně předtím vycházejí průlomová alba Boba Dylana – *Bringing It All Back Home* a *Highway 61 Revisited* (1965), *Blonde on Blonde* (1966), *John Wesley Harding* (1967), ale centrem hudebního dění zůstávají i nadále anglicky mluvící země. Kompilace přitom čerpá nahrávky z celkem 89 zemí, angličtina tu zazní, ale není dominantní.

Možná se ptáte, co vydavatele vedlo v době gramofonového pravěku natáčet hudbu v exotických končinách? Odpověď je jednoduchá: i v Japonsku či Panamě lidé vlastnili gramofony a vydavatelé pro ně vytvářeli nabídku z lokálních kultur. Kompilace je regionálně velmi pestrá a doplňují ji další archivní výběry, např. *Black Mirror: Reflections in Global Musics (1918–1955)*, jejímž autorem je opět Ian Nagoski (McGonigal 2008).⁴ Ten nabízí *Cikánskou svatbu (Cyganske Vesilia)* s Orchestrem Štefana Škimby, který hrál repertoár z hraniční oblasti mezi Ukrajinou, Polskem a Slovenskem a roku 1930 natočil v New Yorku sérii nahrávek

4. „Black Mirror: Reflections in Global Musics.“ *Dust To Digital* [online] 2007 [cit. 1. 8. 2024]. Dostupné z: <<https://dust-digital.com/products/black-mirror-reflections-in-global-musics>>.

Tracklist

1	Naim Karakand – Kamanagah
2	Newaprasit Ensemble – Phleeng Khuk Phaath, Part 2
3	Gong Belaloewana Bali – Kebyar Ding, I
4	Pipe Major Forsyth* – Mallorca
5	Thiruvazhimilali Subramaniam Bros. & Manasa Sri Ramachandra Needamangalam Meenakhshisundaram Pillai –
6	Paul Pendja Ensemble – Ngo Mebou Melane
7	Cyganska Orchestra Stefana – Cyganske Vesilia, Part 4
8	Zhehongyi With Nendi Zhaoguan – Mother's Uproar

Část seznamu skladeb na albu *Black Mirror: Reflections in Global Musics (1918–1955)*.
Zdroj: <<https://www.discogs.com/release/1378849-Variou-Black-Mirror-Reflections-In-Global-Musics-1918-1955>>

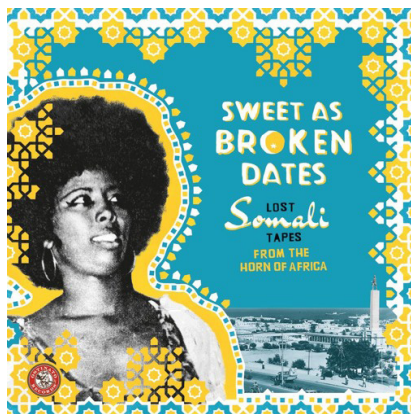
pro značku Columbia.⁵ Najdeme tu i jednu z největších řeckých zpěvaček počátku 20. století – Mariku Papagiku (1890–1943). Ta se narodila na ostrově Kos, natáčela v Alexandrii v Egyptě, roku 1915 se usadila ve Spojených státech a představila řecké žánry jako rembetiko západním posluchačům. Což jen ilustruje, že mezikontinentální hudební interakce začaly dekády před zrodem současného fenoménu world music. Další album – *Melodii Tuvi: Throat Songs and Folk Tunes from Tuva* – přináší přes padesát let staré nahrávky hrdelního zpěvu z jihu Sibíře.

Zlatá éra africké hudby, kapitola sama pro sebe

Na historické nahrávky z Afriky se specializuje label Analog Africa,⁶ který roku 2006 založil ve Frankfurtu DJ Samy Ben Redjeb. Ten je původem z Tunisu, a protože čerpá z éry, kdy se nahrávalo analogově, zvolil název Analog Africa. Těžištěm jeho zájmu jsou

5. „Stephen Shkimba.“ *DAHR – Discography of American Historical Recordings* [online] [cit. 21. 9. 2024]. Dostupné z: <https://adp.library.ucsb.edu/index.php/mastertalent/detail/101036/Shkimba_Stephen>.

6. „Samy Ben Redjeb (Analog Africa).“ *Polyafrica.gr* [online] 2019 [cit. 1. 8. 2024]. Dostupné z: <<https://polyafrica.gr/samy-ben-redjeb/>>.

Sweet as Broken Dates: Lost Somali Tapes from the Horn of Africa (2018)

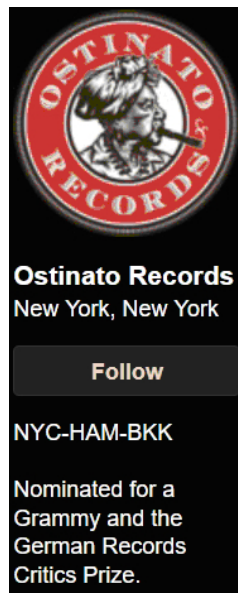
60. a 70. léta, tedy hudební snímky vzniklé před fenoménem world music, kdy Západ africkou hudbu ještě neznal. V této takzvané zlaté éře africké hudby se střetlo několik pozitivních faktorů: euforie z čerstvě nabyté nezávislosti po pádu kolonialismu a též hudební revoluce, která ale zněla úplně jinak než to, co na Západě hráli Beatles a Rolling Stones. Do afrických zemí pronikaly elektrické kytary, syntezátory a také vlivy z Kuby, vznikalo široké spektrum moderních stylů. Nahrávky z africké zlaté éry mají kouzelnou historickou patinu i díky ne zcela přesnému ladění dechových nástrojů.

Archivní reedice z Afriky či jiných mimoevropských kultur jsou z pozice mainstreamu skutečně okrajovou záležitostí, navzdory tomu je ale najdeme i v cenách Grammy (Sohonie [nedat.]). Roku 2018 byla v kategorii Nejlepší historické album nominována kompilace *Sweet as Broken Dates: Lost Somali Tapes from the Horn of Africa*.⁷ Roku 2024 do nominací v poněkud obskurní kategorii Nejlepší průvodní text proniklo album *Mogadishu's Finest: The Al-Uruba Sessions* se skupinou Iftin Band (Draco 2017).⁸

7. „Sweet As Broken Dates: Lost Somali Tapes from the Horn of Africa.“ *Bandcamp* [online] 25. 8. 2017 [cit. 1. 8. 2024]. Dostupné z: <<https://ostinatorecords.bandcamp.com/album/sweet-as-broken-dates-lost-somali-tapes-from-the-horn-of-africa>>.
8. „Mogadishu's Finest: The Al-Uruba Sessions.“ *Bandcamp* [online] 18. 11. 2022 [cit. 1. 8. 2024]. Dostupné z: <<https://ostinatorecords.bandcamp.com/album/mogadishus-finest-the-al-uruba-sessions>>.

*Iftin Band ze somálského Mogadiša.
Reedice newyorského vydavatelství Ostinato Records*

Proč právě – a hned dvakrát – Somálsko, dnes útočiště teroristů? Před padesáti lety bylo jeho hlavní město Mogadišo významnou obchodní křižovatkou mezi Západem, Afrikou, arabskými zeměmi a Indií. Z hudebního pohledu se tedy jednalo o příslovečný tavící kotlík. Hotely prosperovaly díky turistům i byznysmenům, skvělou příležitost zde měly místní kapely, jejichž hudba se šířila na kazetách. V čele Iftin Bandu stály ženy. Pátrání po starých kazetách, natáčených v hotelu Al-Uruba, a jejich restaurování a digitalizace probíhalo plných sedm let. To mělo snadno pochopitelný důvod. V 80. letech somálský diktátor Mohamed Siad Barre rozpoutal brutální genocidu a kobercovými nálety likvidoval města. Prioritním cílem byl rozhlas ve městě Hargeisa na severu země, kde operovali rebelové. Personál se pokusil pásky s hudebními nahrávkami zachránit a ukrýt na bezpečných místech. Občanská válka vyhnala více než sto tisíc Somálců do ciziny a mezi diasporou pak probíhal výběr zdrojových nahrávek, od Londýna přes Džibuti, Nairobi až po Dubaj. Zdlouhavý a komplikovaný zrod kompilace napovídá, že průvodní text, který vše dokumentuje, si nominaci plně zaslouží.

Oba somálské komplety jsou tím nejlepším příkladem, jak archivní nahrávky umožňují nahlédnout nejen do odlišné kultury, ale navíc i do zaniklé epochy. Dokumentují i jednu skrytou kvalitu, která mainstreamovým mediím často uniká. Fenomén world music, to nejsou jen suchopárné popisy etnických tradic a bizarních nástrojů. Lokální tradiční hudba se vyvíjela podél dějinných mezníků i sociálních změn, je svědectvím o tvrdohlavých muzikantech, samorostlých stylech i organicky vzniklých hudebních fúzích. Dějiny globální hudby utvářel řetězec osobních příběhů umělců, kteří procházeli násilnými konflikty a nežádka se ocitali ve vězení či nuceném exilu. Osudy mnohých umělců nabízejí svědectví o totalitním či koloniálním útlaku a kulturním odboji, o hledání i obhajobě hudební identity.

Internetové zdroje:

- „Black Mirror: Reflections in Global Musics.“ *Dust To Digital* [online] 2007 [cit. 1. 8. 2024]. Dostupné z: <<https://dust-digital.com/products/black-mirror-reflections-in-global-musics>>.
- „Canary Records.“ *Discogs* [online] [cit. 1. 8. 2024]. Dostupné z: <<https://www.discogs.com/label/161370-Canary-Records?page=1>>.
- DRACO 2017: „Lost Somali tapes notminated at Grammys.“ *Somalispot* [online] 17. 11. [cit. 1. 8. 2024]. Dostupné z: <<https://www.somalispot.com/threads/lost-somali-tapes-notminated-at-grammys.34767/>>.
- „Excavated Shellac: An Alternate History of the World’s Music.“ *Bandcamp* [online] 13. 12. 2020 [cit. 1. 8. 2024]. Dostupné z: <<https://dusttodigital.bandcamp.com/album/excavated-shellac-an-alternate-history-of-the-worlds-music>>.
- GIOIA, Ted 2022a: „Is Old Music Killing New Music?.“ *The Atlantic* [online] 23. 1. [cit. 1. 8. 2024]. Dostupné z: <<https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2022/01/old-music-killing-new-music/621339/>>.
- GIOIA, Ted 2022b: „Is Old Music Killing New Music?.“ *Honest Broker* [online] 19. 1. [cit. 1. 8. 2024]. Dostupné z: <<https://www.honest-broker.com/p/is-old-music-killing-new-music>>.
- „Ian Nagoski.“ *Cafe Oto* [online] [cit. 1. 8. 2024]. Dostupné z: <<https://www.cafeoto.co.uk/artists/ian-nagoski/>>.
- KHALILOV, Bulat [nedat.]: „Ian Nagoski on How Migrants Shaped Music in America.“ *Easteast.world* [online] [cit. 1. 8. 2024]. Dostupné z: <<https://easteast.world/posts/79>>.
- McGONIGAL, Mike 2008: „Black Mirror: Reflections in Global Music (1918-1955).“ *Pitchfork* [online] 23. 1. [cit. 1. 8. 2024]. Dostupné z: <<https://pitchfork.com/reviews/albums/11027-black-mirror-reflections-in-global-music-1918-1955/>>.

- „Mogadishu’s Finest: The Al-Uruba Sessions.“ *Bandcamp* [online] 18. 11. 2022 [cit. 1. 8. 2024]. Dostupné z: <<https://ostinatorecords.bandcamp.com/album/mogadishus-finest-the-al-uruba-sessions>>.
- NAGOSKI, Ian 2023: „Facebook post.“ *Facebook* [online] 30. 12. [cit. 1. 8. 2024]. Dostupné z: <<https://www.facebook.com/iannagoski/posts/10160359791371225>>.
- „Samy Ben Redjeb (Analog Africa).“ *Polyafrica.gr* [online] 2019 [cit. 1. 8. 2024]. Dostupné z: <<https://polyafrica.gr/samy-ben-redjeb/>>.
- SOHONIE, Vik [nedat.]: „Awards.“ *IMDb* [online] [cit. 1. 8. 2024]. Dostupné z: <https://m.imdb.com/name/nm11000910/awards/?ref_=nm_awd>.
- „Stephen Shkimba.“ *DAHR – Discography of American Historical Recordings* [online] [cit. 21. 9. 2024]. Dostupné z: <https://adp.library.ucsb.edu/index.php/mastertalent/detail/101036/Shkimba_Stephen>.
- „Sweet As Broken Dates: Lost Somali Tapes from the Horn of Africa.“ *Bandcamp* [online] 25. 8. 2017 [cit. 1. 8. 2024]. Dostupné z: <<https://ostinatorecords.bandcamp.com/album/sweet-as-broken-dates-lost-somali-tapes-from-the-horn-of-africa>>.
- ŠULC, Stanislav 2021: „Písnička nad zlato. Jak Bob Dylan a další hvězdy prodali svou hudbu za miliony.“ *Denik.cz* [online] 21. 1. [cit. 1. 8. 2024]. Dostupné z: <<https://www.denik.cz/hudba/bob-dylan-pisen-miliony-20210120.html>>.
- TĂNĂSESCU, Andrei 2015: „Interview: Ian Nagoski - Forgotten Music.“ *The Attic Mag* [online] 26. 6. [cit. 1. 8. 2024]. Dostupné z: <https://theatticmag.com/features/1489/interview%3A-ian-nagoski_-forgotten-music.html>.

Summary

Archival Reissues: Detective Work and a Ride in a Time Machine

Interest in archival recordings has been on the rise since around 2000. The demand for historic compilations is motivated by the decline of new stimuli on the music market. After the creative culmination of the 1960s and the generation of Bob Dylan, the Beatles and Eric Clapton, who were able to combine quality with the art of reaching a wide audience, original work has been on the decline. The downward trend is accelerated by streaming platforms and the decline in sales. Major record companies have stopped investing in new talent and are pursuing more lucrative goals. Another motive is the world music phenomenon. As styles from Africa, Asia, and other cultures have been introduced to the Western public in recent decades, listeners are asking: What was played in Africa a generation ago? The key player on the archival market is Dust To Digital, a label operating since 2003. Analog Africa was established in 2006, Canary Records in 2009. Reissues of recordings from non-European cultures are not only demanding, but also push the researcher into the foggy territory between verified facts and qualified guesswork. But the risks are balanced by the benefits. Archival recordings offer added value to their musical content: each of them tells an unknown story from the past.

Key words: archival reissues, music archives, digitization, African music, minorities in New York, Ted Gioia